

Вікторія ГОРДІЙЧУК

аспірантка кафедри всесвітньої історії, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76018 (vikgordiy@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9406-8657>

Бібліографічний опис статті: Гордійчук, В. (2026). Ігуменя Людмила (1889–1970 рр.): організаційна та духовна діяльність. *Українські історичні студії*, 19(61). doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.19/61.10>

**ІГУМЕНЯ ЛЮДМИЛА (1889–1970 РР.):
ОРГАНІЗАЦІЙНА ТА ДУХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ**

Анотація. Метою дослідження є аналіз діяльності ігумені Людмили, однієї з ключових постатей чернечого життя Корецького Свято-Троїцького жіночого монастиря другої половини ХХ ст. Духовна практика настоятельки припала на складний період посиленого ідеологічного та адміністративного тиску на релігійні інституції. У центрі уваги – її служіння, стратегія збереження релігійного життя в умовах обмеження культової практики. **Методологія дослідження** ґрунтується на дотриманні принципів об'єктивності, історизму та системності, а також використанні методів індукції, дедукції, аналізу й синтезу. У роботі використано історико-хронологічний метод для відтворення основних етапів діяльності настоятельки. Основою дослідження стали документи Державного архіву Рівненської області (ДАРО). **Наукова новизна** дослідження зумовлена тим, що вперше звернено увагу на відображення діяльності ігумені Людмили в умовах антирелігійної політики радянської влади. У дослідженні вперше акцентовано на персональному вимірі її діяльності в контексті збереження духовної організації Корецького жіночого монастиря. **Висновки.** Дослідження показує, що аналіз постаті ігумені дозволяє глибше зрозуміти специфіку державно-церковних процесів на регіональному рівні, зокрема, механізми взаємодії керівництва монастиря з органами влади, духовенством та патріархією. Чернеча діяльність ігумені Людмили проходила в умовах найбільш активної фази антирелігійної кампанії. Попри обмеження богослужбової практики, секуляризаційні заходи, медичні втручання, вона змогла зберегти організаційну цілісність монастиря і забезпечити безперервність духовного життя.

Чернеча активність ігумені Людмили позначена глибоким релігійним переконанням та усвідомленням відповідальності за багатовікову спадкоємність обителі. Водночас досвід ігумені вимагає подальшої наукової уваги як приклад стійкості та духовного спротиву тоталітарному режиму.

Ключові слова: ігуменя Людмила, Корецький Свято-Троїцький жіночий монастир, радянська влада, антирелігійна кампанія, адміністративні заходи.

Viktoriia HORDIICHUK

Postgraduate Student at the Department of World History, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, 57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76018 (vikgordiy@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9406-8657>

To cite this article: Hordiichuk, V. (2026). Ihumenya Liudmyla (1889–1970 rr.): organizatsiyna ta duhovna diyalnist [Abbess Liudmyla (1889–1970): Organizational and Spiritual Activity]. *Ukrainski istorychni studii – Ukrainian historical studies*, 19(61). doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.19/61.10> [in Ukrainian].

ABBESS LIUDMYLA (1889–1970): ORGANIZATIONAL AND SPIRITUAL ACTIVITY

Summary. The purpose of this study is to analyze the activity of Abbess Liudmyla, one of the key figures of monastic life at the Korets Holy Trinity Convent in the second half of the twentieth century. The spiritual practice

of the abbess took place during a difficult period marked by intensified ideological and administrative pressure on religious institutions. The focus of the research is her ministry and the strategy for preserving religious life under conditions of restricted liturgical practice. **The research methodology** is based on the principles of objectivity, historicism, and systematic analysis, as well as the use of inductive and deductive methods, analysis, and synthesis. The historical-chronological method is applied to reconstruct the main stages of the abbess's activity. The primary source base of the study consists of documents from the State Archives of Rivne Region (SARR). **The scientific novelty** of the research lies in the fact that, for the first time, attention is paid to the representation of Abbess Liudmyla's activity in the context of the anti-religious policy of the Soviet authorities. The study also emphasizes, for the first time, her personality and role in preserving the spiritual organization of the Korets women's monastery. **Conclusions.** The study demonstrates that analyzing the figure and activity of the abbess allows for a deeper understanding of the specifics of state-church relations at the regional level, particularly the mechanisms of interaction between the monastery's leadership, state authorities, the clergy, and the patriarchate. The activity of Abbess Liudmyla unfolded during the most active phase of the anti-religious campaign. Despite restrictions on liturgical practice, secularization measures, and medical interventions, she managed to preserve the organizational integrity of the monastery and ensure the continuity of its spiritual life.

The monastic activity of Abbess Liudmyla was marked by profound religious conviction and a strong sense of responsibility for the centuries-old continuity of the monastic community. At the same time, her experience requires further scholarly attention as an example of resilience and spiritual resistance to a totalitarian regime.

Key words: Abbess Liudmyla, Korets Holy Trinity Convent, Soviet authorities, anti-religious campaign, administrative measures.

Постановка проблеми. Процеси релігійної історії, пов'язані з діяльністю монастирів та їхніх настоятелів, не втрачають актуальності для сучасних досліджень. Як центральні постаті монастиря, вони поєднують духовне наставництво з організацією життя в обителі. Ігуменя Людмила належала до когорти найвпливовіших очільниць Корецького монастиря середини ХХ століття. У період апогею антирелігійної кампанії вона активно відстоювала обитель, забезпечуючи традиційне духовне життя чернечої спільноти. Рішуча позиція та здатність зухвало реагувати на системний тиск, секуляризаційні виклики зумовлюють актуальність її постаті для осмислення державно-церковних відносин.

Аналіз досліджень. Попри не значну кількість публікацій, присвячених окремим аспектам історії Корецької обителі, на сьогодні постать діяльності ігумені Людмили не була предметом окремих історичних досліджень. Вивченням історії православних монастирів, зокрема історії Корецької обителі, займались: К. Басюк (Басюк, 2016), М. Рожко (Рожко, 2009), І. Ломачинська (Ломачинська, 2015) та інші. Однак ці фрагментарні згадки, чи відсутність джерел, унеможливають повне відтворення ігуменства Людмили в історії Корецького монастиря. Певні аспекти теми окреслені в працях вітчизняних дослідників В. Войналовича (Войналович, 2005) та В. Пащенко (Пащенко, 2005). Дослідження переважно базується на матеріалах Державного архіву Рівненської обл.

Мета статті. Дослідження присвячене висвітленню діяльності ігумені Людмили, її ролі у збереженні богослужбової практики та механізмів взаємодії з органами державного управління в умовах антирелігійної політики.

Виклад основного матеріалу. Непересічною постаттю в історії Корецького жіночого монастиря була ігуменя Людмила, або Вельсовська Надія Михайлівна, яка народилася 16 квітня 1889 р. в м. Дніпропетровську. У 1908 р. закінчила жіночу гімназію, потім навчалась у малювальній школі, навесні 1914 р. завершила навчання на курсах сестер милосердя Червоного Хреста. Під час війни працювала старшою сестрою Одеського хірургічного госпіталю № 2. Після закінчення війни працювала секретарем-машиністом у відділенні «КОДІЗ» (книготоргівельне об'єднання) м. Дніпропетровську. У 1936 р. закінчила вечірнє відділення фінансово-економічного факультету Дніпропетровського металургійного інституту. Згодом обіймала посаду начальника планово-фінансового сектору на заводі ім. Кагановича. У 1939 р. працювала в економічному секторі держбанку, у 1949 р. переїхала на роботу в м. Почаєв, головним бухгалтером районного харчокомбінату. 1 серпня 1953 р. поступила послушницею в Кременецький жіночий монастир на посаду секретаря, 6 грудня 1954 р. прийняла рясофор-

ний постриг, 23 березня 1957 р. постриг у мантію здійснив намісник Почаєвської Лаври архієпископа Севастян. 1 травня 1958 р. наказом архієпископа Волинського та Ровенського Панкратія призначена настоятелькою Корецького монастиря (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.142, арк.191–192).

Період ігуменства Людмили (1958–1970 рр.) хронологічно належав до часу посиленої державної боротьби з релігією в СРСР, коли влада активно переслідувала вірян та духовенство, масово закривала церкви та монастирські осередки, прагнучи викоринити релігію в межах реалізації ідеологічного проєкту побудови комуністичного суспільства.

Антирелігійні постанови цього періоду, сформульовані рішення XXI (січень–лютий 1959 р.) та XXII (жовтень 1961 р.) з'їздів КПРС визначали зміст та інтенсивність антицерковної кампанії на зламі 1950–1960-х рр. Рішення Ради Міністрів СРСР від 16 березня 1961 р. «Про посилення контролю за виконанням законодавства про культу» та «Інструкція зі застосування законодавства про культу», залишалися чинними понад чверть століття, регламентуючи релігійно-церковну сферу й узаконювали протиправні дії владних структур на усіх рівнях.

Утверджуючи атеїстичну ідеологію, радянська влада розгорнула кампанію масового закриття релігійних інституцій. У 1959 р. після закриття Кременецького жіночого монастиря в Тернопільській обл., ігуменю Анімаїсу (Малеєва) і 53 черниці переселено в Корецький жіночий монастир. За збігом обставин, саме Кременецький монастир став початком духовної діяльності ігумені Людмили. В 1960 р. був закритий Дерманський монастир Ровенської обл. (теперішня Рівненська обл.), ігуменю Лукію і 45 сестер переведено в Корецьку обитель. У зазначений час у Корецькому жіночому монастирі проживало 206 насельниць. За свідченнями очевидців, вигнанців привозили сюди машинами, заштовхували за ворота і замикали. За межі обителі виходити заборонялося, біля воріт стояв конвой. Черниці не могли купити в магазині навіть буханець хліба. Щоб врятувати напівголодних черниць, люди перекидали їжу через паркан.

Після інтенсивного заселення чернечої спільноти, владний тиск не припинився, маючи на меті ліквідацію обителі. Уповноважений Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів УРСР К. Полонник, після відрядження в Рівненську область, у листі до ЦК КП України в 1961 р. повідомив, що у м. Корець близько 180 насельниць та секретарі райкому партії хочуть його закрити якнайшвидше, але «чіткого, продуманого плану заходів ще не склали. Між тим, цей монастир міцний горішок... Потрібна глибока, ґрунтовна ревізія фінансової і господарської діяльності монастиря. Можливо, вона викриє фінансові і господарські махінації монастиря, дасть матеріал для розгрому його керівництва, для розкладу обителі і її дискредитації в очах віруючих, для створення серед монахинь такого настрою, щоб вони швидше кидали монастир... Треба також широко використати пресу, публікуючи викривальні матеріали про діяльність монастиря, максимально дискредитуючи його в очах віруючих» (Пашенко, 2005, с. 118–119).

Місцева влада розробила план заходів з перевірки діяльності Корецького жіночого монастиря. Два рази на рік працівники апарату Уповноваженого спільно з місцевими органами влади проводили комплексну перевірку монастиря, досліджували та аналізували зв'язки монастиря з населенням та іншими монастирями, вивчали проповідницьку діяльність священнослужителів (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.244, арк.10).

Одним з ключових завдань влади було посилення атеїстичної пропаганди серед насельниць з метою виходу останніх з монастиря. Місцевим партійно-радянським органам було доручено провести значну роботу з рідними насельницями з питань припинення їхнього перебування в монастирі. Для надання допомоги Корецькому райкому і райвиконкому у виконанні заходів щодо діяльності монастиря, керівні інстанції пропонували направити групу робітників обласних організацій (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.103).

Всупереч режиму обмежувальних заходів, у Корецькій обителі проводилися роботи з облаштування місцевості. У 1960 р. всю територію монастиря обнесли шлакобетонною

стіною з цегляними стовпами на кам'яному фундаменті. Висота стін біля 2-х метрів (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.122). Уповноважений ради у справах релігій у Ровенській обл. Личковаха Г. згодом зазначив, що з приходом у монастир Вельсовської – головне, що вона зробила, це «китайською стіною добровільно огородила монастир», не дивлячись на те, що частина саду проходила поруч з приміщенням школи, вона встановила стіну біля кута будівлі. У відповідь на запитання, чому хоча б частина саду не була залишена школі, вона відповіла: «Це ми не врахували, та й садок був весь наш» (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.162, арк.23).

Також ігуменя Людмила неодноразово порушувала питання про офіційне визнання Корецького монастиря пам'яткою архітектури. За період з 1958–1961 рр. у монастирі побувало три комісії з архітектурного управління м. Києва, які визнали архітектурну цінність, але на облік не брали. Ігуменя зауважила, що причиною було небажання місцевих органів влади позбутися значної орендної плати (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.274, арк.2). Лише 1 липня 1969 р. Ровенський обласний відділ архітектури визнав архітектурну цінність Корецької обителі та включив до обліку як пам'ятку архітектури (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.295, арк.2).

Тим часом утиски на монастир не припинялись. Міська рада просила Уповноваженого у справах православної церкви у Ровенській обл. Пługатаренко Б. О. вжити заходів щодо обмеження церковного дзвону в монастирі, причащання з однієї ложки, «при спробі поговорити, чергова повідомила, що матушка хвора і вона передасть, щоб не дзвонили. Сама ігуменя одноразово відповідала, що дзвонять скрізь і вона буде дзвонити» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.113).

Черговим виявом опору стало відстоювання обителі у сфері медичного контролю. Місцева влада звітувала, що настоятелька Вельсовська Н. не дотримувалася встановлених законом санітарно-гігієнічних заходів, «в результаті багато насельниць монастиря хворіють на різні хвороби», не давала можливості органам охорони здоров'я проводити лікування і госпіталізацію хворих. У категоричній формі не допускала медичний персонал до медогляду насельниць, відповідаючи, що монахині всі здорові і ніякої допомоги не потребують. Ігуменя не бажала розмовляти на тему охорони здоров'я (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.100, 105). Головний лікар Корецької лікарні Бровко Р., звітуючи перед районним керівництвом, повідомляла, що ігуменя не дозволяла проводити ні аналізу їжі на калорійність, ні дезінфекцію приміщення, ні медичного огляду та просила посприяти у вирішенні даного питання (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.106).

До антимонастирської кампанії активно підключилися органи прокуратури. Ровенський облвиконком зобов'язав у термін жовтень–листопад 1962 р. обласного прокурора Пангу провести детальне розслідування фактів «злочинного відношення зі сторони настоятельки Вельсовської і активу монастиря до хворих насельниць і винних притягнути до кримінальної відповідальності у відповідності до ст. 111 КК УРСР» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.103).

У монастирі провели огляд санітарно-епідеміологічні комісії. За висновками одного з них від 16 вересня 1961 р. був складений акт про невідповідність санітарних умов для проживання в монастирі. Після медогляду в монастирі у жовтні 1962 р., коли був складений акт про госпіталізацію хворих на туберкульоз та заразно-шкіряні хвороби у кількості 12 чоловік, настоятелька категорично відмовила, заявивши, що вони не потребують госпіталізації (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.78). Ігуменя не вимагала надати амбулаторні картки після проведеного медогляду, тим самим виявила недовіру до результатів медичного огляду. З аналізу джерел випливає, що система медичного обслуговування використовувалася як інструмент контролю й виведення черниць із монастиря, а не засіб охорони їхнього здоров'я.

Подальший етап протистояння адміністративному тиску розгорнувся навколо секуляризаційних заходів, запроваджених владою. Настоятелька рішуче виступала проти ухвали Корецького райвиконкому № 544 від 15 листопада 1961 р. про вилучення у монастиря колишнього приміщення школи фабрично-заводського навчання та повернення під навчальний заклад (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.42). Рішення влади обґрунтовувалося тим, що в січні 1941р. у в націоналізованому приміщенні, яке раніше належало Корецькому мон-

стирю, була організована школа фабрично-заводського навчання. У червні 1941 р. з приходом німецько-фашистських загарбників, Корецький монастир зайняв будівлю школи фабрично-заводського навчання.

У різдвяні свята 1961р. Корецький відділ народної освіти звернувся до суду з вимогою звільнити один з корпусів монастиря, що раніше належав школі фабрично-заводського навчання. Ігуменя доводила, що школа ніколи не займала приміщення келійного корпусу, в ньому мешкають по 30-40 років без виїзду до цього часу престарілі черниці віком від 70-80 років. «Ніхто із старожилів міста не зможе добросовісно стверджувати про неіснуючі факти і ніякими документами неможливо довести, що наш гуртожиток коли-небудь займався школою» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.54). У бесіді з Уповноваженим Ради у Ровенській обл Плугатаренко Б. О. настоятелька Людмила заявила, що якщо хтось з місцевих органів буде проводити будь-які заходи, що стосуються монастиря чи монахинь, то вона не повинна дозволяти це робити без узгодження з патріархією (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.110). Крім того, ігумені Людмилі запропонували поселити монахинь похилого віку в будинок для престарілих. Вона відповіла, що сестри живуть в діючому монастирі, де молодші піклуються про старших і ніхто цього краще за них не зробить.

Уповноважений Ради у Ровенській обл. Плугатаренко Б. О., старший інспектор Уповноваженого Ради по УРСР Голубань С. С. 27 червня 1962 р. у розмові з ігуменею зазначили її «викликаючу» поведінку. Настоятелька заявила: «Питаннями забезпечення населення приміщеннями – нехай турбується уряд, а я дбаю про монахинь» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.82).

Після адміністративного тиску ігуменя вимушено погодилася прийняти заходи з переселення насельниць із приміщення фабрично-заводського навчання в інші помешкання. Приміщення колишньої школи фабрично-заводського навчання передано Корецькій школі механізації с/г у листопаді 1962 р. (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.103). У своїх звітах ігуменя Людмила із року в рік ставила питання про повернення незаконно відібраного саду і приміщення, але відповіді не отримувала (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.162, арк.23; оп.12, спр. 280, арк.4).

Ігуменя активно протидіяла секуляризаційним заходам, пов'язаним з відчуженням монастирської землі. Згідно з постановою Ради Міністрів СРСР «Про монастирі в СРСР і про податок з підприємств релігійних об'єднань» № 1159 від 16 жовтня 1958 р. п.17 у Корецького жіночого монастиря було вилучено 55,75 га, фактично 75 га в загальному обмірі землі. Тією ж постановою монастирю було затверджено для користування 4 га землі. Фактично у користуванні монастиря залишилося 2, 88 га землі (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.149, арк.3). Вилучена земля передана суміжним колгоспам, під індивідуальні городи службовців, робітників (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.23).

Процес вилучення монастирської землі не припинився, а отримав продовження у 1961р., коли райвиконком в порядку власної ініціативи вирішив відібрати присадибну ділянку монастиря (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.280, арк.4). Ровенський обласний виконком рішенням № 293 від 24 березня 1962 р. погодився з ухвалами виконкомів Корецької міської та районної Ради депутатів трудящих, про вилучення і передачу монастирського фруктового саду та городу в розмірі 4,5 га у користування Корецькій школі, «з метою забезпечення учнів матеріальною базою для виробничого навчання по садівництву» (ДАРО, ф. р-204, оп.8, спр.1881, арк.56; оп.12, спр.149, арк.3).

У загальній інформації про Корецький монастир станом на 1 січня 1965 р. ігуменя повідомляла, що «присадибна ділянка монастиря складалася з фруктового саду 2.88 га і городу 0.60 га насильницьким шляхом захопленої сусідньою школою, при чому під час проведення цієї спецоперації був абсолютно розламаний один прогін монастирської стіни» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.122).

Монастир неодноразово порушував перед місцевими органами влади та облвиконкомом клопотання щодо повернення йому незаконно вилученої присадибної ділянки. Проте

ніякої відповіді не отримували. На думку настоятельки Людмили «очевидно за законом ділянку потрібно повернути, але не хочеться, тому в хід запущено систему волокіти» (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.280, арк.4).

У січні 1966 р. обитель отримала відповідь, що «вільні землі» монастиря передані в 1959 р. Корецькій школі. Керівництво монастиря у відповідь заперечило і уточнило, що ніяких «вільних земель» у монастиря не було, була тільки присадибна ділянка з фруктового саду та городу, яку взагалі не мали права забирати. І захват цей був зроблений не в 1959 р., а в 1961р. (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.280, арк.4).

Клопотання про повернення присадибної ділянки, вилученої у 1962 р., ігуменя подала у квітні 1966 р. до Голови ради у справах релігій Куроєдова В. О. У 1967 р. Корецький райвиконком повернув монастирю лише 0,42 га фруктового саду, на якому розмістилися господарські будівлі, корівник-конюшня, силосна яма (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.280, арк.3–4).

Окрім позбавлення земельної власності, заходи адміністративного впливу на монастир реалізовувалися через надмірні податкові навантаження. Так, наприклад, у 1964 р. податок становив – 6 253 крб. (65,27 %) від загального прибутку – 9 580 крб. (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.120).

Щороку настоятелька подавала звіти про фінансово-господарську діяльність монастиря, у яких детально фіксувалися всі джерела прибутків і видатків, зміни в чисельності насельниць, а також кількість культових споруд та будівель. Про Корецький жіночий монастир складався окремий документ, куди вносилися списки насельниць монастиря, їхніх родичів та близьких. Корецька міська рада щоквартально робила перевірку дотримання паспортного режиму та не дозволяла прописку на території обителі (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.274, арк.41).

Державний тиск на монастир досяг свого апогею у 1962 р. З метою посилення контролю за діяльністю монастиря влада розробила систему заходів та призначила відповідальних осіб. Керівників відповідних структур зобов'язали детально перевірити джерела надходження коштів і матеріальних засобів у монастир, розрахунки з державою; організувати детальну перевірку способу придбання монастирем будівельних матеріалів для огорожі та продуктів харчування; перевірити законність придбання настоятелькою для особистого користування автомашини «Перемога»; провести детальне розслідування факту укриття в монастирі золота; вивчити контингент осіб, які надсилають посилки та перекази, і зробити відповідні висновки тощо (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.102). У жовтні 1963 р. Ровенський облвиконком зобов'язав редактора обласної газети «Червоний прапор» Холевичука на сторінах газети організувати розміщення матеріалів, що висвітлювали антисупільну діяльність настоятельки Людмили (Вельсовської Н. М.) та інших осіб чернечої громади (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.103).

Під особливим контролем місцевої влади перебували грошові надходження в Корецький жіночий монастир. Райвиконком спільно з фінансовими органами періодично перевіряв облік грошових пожертвувань від паломників, їх зберігання та видачу (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.244, арк.18). Через поштове відділення Комісія сприяння виконкому Корецької районної ради депутатів трудящих щомісяця перевіряла перекази та посилки, що надходили від громадян з різних кінців країни (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.244, арк.10). Так, наприклад, в 1962 р. монастир отримав 440 грошових переказів на суму 7 914 крб. та 440 продуктових посилок на суму 4 774 крб. (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.112). Отже, грошові перекази та посилки були вагомою матеріальною підтримкою, що допомогли монастирю функціонувати в складних умовах.

У результаті тривалого тиску на монастир та пережитих перепетій, в ігумені погіршився стан здоров'я через інфаркт. Окрім того, ускладнилися її взаємини з архієпископом Панкратієм. Ще в червні 1961р. архієпископ писав: «дійсно, в монахині я глибоко помилився і дуже жалію, що поставив її настоятелькою, спокусившись тим, що вона людина з освітою, чим вона дуже хвалилась і виставляла себе великим знавцем цивільних законів, обіцяючи, що тільки вона зможе захистити монастир від нападів надто ретивих представників радян-

ської влади. Насправді виявилось, що вона самовільниця та ослушниця» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.426, арк.107). Не один раз я ковтав гірку пігулку від цієї гордої, лицемірної і не достойної звання черниці...» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.537, арк.51). Він звинувачував ігуменю Людмилу у тому, що вона не радилась в управлінні монастирем із Собором 12 членів-черниць; не фіксує прийняті постанови і не затверджує їх в архієпископа; звинувачував її у непослусі, самочинному зніманні з монахинь клобуків і ряс (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.426, арк.108). Без відома архієпископа в 1961р. були виселені з монастиря 7 насельниць, надіслані два-три рази делегації в Москву з певними доповідями та інше. Він ставив собі запитання: якби поступив архієрей маючи таку свавільну настоятельку? (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.537, арк.19). Архієпископ узагальнює наведене у вигляді висновку: «безумовно, подальше перебування монахині Людмили на посаді настоятельниці Корецького монастиря я знаходжу неможливим...» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.426, арк.108). 10 травня 1962 р. архієпископ Волинський та Ровенський Панкратій зарахував настоятельку поза штат, зазначивши: «Зважаючи на Вашу старчу неміч та тривалу хворобу – звільняю Вас від настоятельки Корецького Св. Троїцького монастиря... Виконувати обов'язки управління монастиря тимчасово доручаю Духовному Собору монастиря на чолі із скарбницею, монахиною Михаїлою (Пилипчук). З 10 травня 1962 р. за всіма церковними службами припинити поминати ігуменю Людмилу, як настоятельку монастиря, а поминати тільки всіх сестер святої обителі» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.537, арк.23). У зазначеній ситуації настоятелька відстояла свої права. 17 травня 1962 р. направила рапорт патріарху Алексію I наступного змісту: «Доношу Вашій Святості, що я поза штат не просилась, старчої немочі не маю, а хворіти може кожна людина: була хвора і я, а тепер здорова» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.537, арк.28).

За свідченнями очевидців, отримавши лист ігуменя одразу поспішила в патріархію до Москви. Дізнавшись про стан справ у монастирі, патріарх Алексій I особисто подзвонив Генеральному прокурору СРСР Руденку Р. А. з проханням прийняти ігуменю. Вислухавши ігуменю, генеральний прокурор запевнив у позитивному вирішенні питання. У результаті цих подій, дехто з представників міського і обласного керівництва втратив свої посади, інші отримали догани, а настоятелька залишилася виконувати свої обов'язки.

У підсумку керуючий справами Московської патріархії Кипріян скасував зачислення поза штат ігумені, пояснивши: «...так як призначення та звільнення керуючих осіб в монастирях проводиться рішенням Патріарха, а не Єпархіальних архієреїв, то на даний час розпорядження Пресвятого є не відповідним законному стану речей» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.537, арк.26). Для самого ж архієпископа Панкратія несподіваним стало його звільнення від обов'язків керуючого єпархією.

Новопризначений архієпископ Волинський і Ровенський Мефодій (Мензак М. М.) займав нейтральну позицію у конфліктних ситуаціях, що дедалі частіше виникали між органами місцевої влади та духовним керівництвом монастиря. Ігуменя Людмила, як і раніше, чинила впертий опір всіляким намаганням обмежити вплив і життєдіяльність обителі.

Вкотре переконавшись в цьому після відвідання Корецького монастиря в жовтні 1962 р., заступник уповноваженого РСРПЦ в Україні М. Гладаревський доповідав своєму керівництву: «Вважаємо за доцільне вирішити питання про небажаність подальшого перебування Вельсовської на чолі монастиря, яка не рахується з місцевими радянськими органами, здатна на будь-які провокації, ігнорує законні вимоги. Слід відновити розпущений Вельсовською т.зв. духовний собор монастиря, через який можна проводити необхідні рекомендації, зокрема, про відрахування насельниць» (Войналович, 2005, с.326). Водночас історичний перебіг подій засвідчив безрезультативність цієї ініціативи влади.

У протистоянні з владою йшов час, в обителі не припинялися богослужіння, а внутрішнє життя насельниць сприяло їхньому духовному зростанню. У жовтні 1963 р. 15 монахинь постригли в чернечу мантию, 7 послушниць прийняли рясофорний постриг. 6 лютого 1969 р. 4 інокіні монастиря прийняли чернецтво. Серед них була Надія Ільчук, майбутня очільниця монастиря – ігуменя Наталія (1970–2006 рр.)

У 1965 р. Корецьку обитель відвідав єпископ Волинський і Ровенський Леонтій (Гудимов). Він здійснив 15 (28) серпня Божественну літургію в свято Успіння Пресвятої Богородиці. Вперше за багато років богослужіння здійснювалося соборно – всіма священниками, які приїхали помолитися в монастирі.

Вже у вересні Корецький жіночий монастир відвідав митрополит Крутицький і Коломенський Пимен, який прибув з дорученням патріарха ознайомитися із ситуацією в монастирі та станом державно–церковних відносин. Проте влада не дозволила йому очолити богослужіння в Корецькій обителі.

Ігуменя не йшла на компроміс і з владою, Уповноважений Ради Ровенського облвиконкому Плугатаренко Б. О. у лютому 1964 р. направив лист голови виконкому Корецької міськради до голови Ради у справах російської православної церкви при СМ СРСР Курєдова В. А., в якому акцентувалося, що «настоятельница Корецького жіночого монастиря Вельсовська Н. М. (Людмила) в своїх діях ігнорує та грубо попирає органи місцевої влади, не хоче виконувати рішення, що відносяться до монахинь монастиря» (ДАРО, ф. р-204, оп.11, спр.573, арк.109).

У 1966 р. Уповноважений у справах релігій при Раді Міністрів СРСР у Ровенській області Калініченко П. С. у характеристиці на ігуменю Корецького монастиря Вельсовську Надію Михайлівну (Людмилу) задокументував: «За своїми переконаннями – фанатка церковної ідеології, у своїх діях намагається не рахуватися з Корецькою міськрадою та її вказівками. В політичному відношенні ненадійна, якщо не сказати, що налаштована антирадянськи. За період діяльності в Корецькому монастирі не випадково прагне підбирати обслуговуючі кадри з елементів налаштованих проти радянської влади» (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.142, арк.192).

У 1966 р. адмінкомісія Корецької міськради за порушення громадського порядку оштрафувала ігуменю Людмилу на 50 крб. (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.142, арк.192). Про «зухвалу поведінку» ігумені Людмили знали і в ЦК КПУ, проте завдяки такому «зухвальству» та опору монастир залишався осередком православ'я, і, що було не менш важливо на той час, просто існував (Пащенко, 2005, с.157).

Обласне керівництво надзвичайно насторожував той факт, що в Корецькому районі, де знаходиться монастир, на 1968 р. зафіксовано найвищий рівень релігійної обрядовості в області. Постійній критиці керівних інстанцій піддавалися місцеві партійні та радянські органи за індиферентність та поверхневе вивчення діяльності Корецького жіночого монастиря (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.162, арк.23).

Постійні тривоги, пов'язані з відстоюванням інтересів обителі підірвали здоров'я ігумені Людмили, і взимку 1967 р. вона доручила вести справи монастиря своїй найближчій келійній інокіні – Надії (Ільчук). Незважаючи на складні обставини, настоятельница взялася за реалізацію своєї мрії – провести парову систему опалення в обитель. Система дала перше тепло 7(20) листопада 1968 р.

На початку 1969 р. ігуменя Людмила звернулася з проханням до патріарха Алексія I призначити своєю заступницею рясофорну послушницю Надію, яка згодом стала ігуменею монастиря. Відповідний указ про призначення заступниці монастиря Ільчук Н., за наполягання патріарха, був привезений нарочним представником Філіповим. На запитання Уповноваженого Ради у справах релігій Личковаха Г., чи всі укази патріарх направляє нарочним? Архієпископ Даміан та представник патріархії Філіпов однозначно відповіли, що такий виняток має лише Корецький жіночий монастир (ДАРО, ф. р-204, оп.12, спр.162, арк.26). Отже, конкретні рішення та прихильність патріарха Алексія I свідчили про важливу роль Корецького жіночого монастиря у структурі православної церкви. Життєвий шлях ігумені Людмили завершився 25 лютого 1970 р., залишивши у спадок неперервність духовних традицій обителі.

Висновки. Діяльність ігумені Людмили мала істотне значення для функціонування Корецького жіночого монастиря в умовах посиленої боротьби з релігією. Вона виступила духовною наставницею і водночас координатором у напружених взаєминах монастиря

з владою. Архівні матеріали засвідчують, що практичне управління монастирем відбувалося в умовах постійного державного контролю, обмежених богослужінь, регламентації фінансових надходжень, регулярних перевірок, щорічної звітності. Позиція настоятельки на виклики секуляризаційної політики не зводилася до пасивного пристосування, а передбачала пошук допустимих у тогочасних умовах стратегій збереження релігійної практики. Вона демонструвала рішучість і принциповість у відстоюванні інтересів чернечої громади та власного ігуменства, зумівши протистояти спробі свого звільнення. Незважаючи на комплекс реалізованих антирелігійних заходів, Корецька обитель безперервно функціонувала, чому сприяли багатотисячолітні духовні традиції, активна позиція ігумені, патріарше наставництво та благодійна участь вірян у житті монастиря. Постать настоятельки Людмили дозволяє глибше зрозуміти роль особистісного чинника в збереженні монастирської інституції та розширює уявлення про специфіку державно-церковних відносин на регіональному рівні.

Джерела та література

- Басюк, К.** (2016). Особливості функціонування християнських монастирів на Волині в 1939–1964 роках. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. Вип. 28. С. 380–392. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvtvi_2016_28_34.
- Войналович, В. А.** (2005). Партиїно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні в 1940-1960-х роках: політичний дискурс. К. Світогляд. 741 с.
- ДАРО** – Державний архів Рівненської області, м. Рівне.
- Ломачинська, І.** (2015). Монастирі України. Київ. 208 с.
- Пашенко, В. О.** (2005). Православна церква в тоталітарній державі. Україна у 1940-ві – початок 1990-х років. 630 с.
- Рожко, В.** (2009). Православні святині історичної Волині. Луцьк. 560 с.

References

- Basiuk, K.** (2016). Osoblyvosti funktsionuvannia khrystyianskykh monastyriv na Volyni v 1939–1964 rokakh [Features of the functioning of Christian monasteries in Volyn in 1939–1964]. *Aktualni problemy vitchyznianoї ta vsesvitnoi istorii – Current Issues of National and World History*, 28, 380–392. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvtvi_2016_28_34 [in Ukrainian].
- Voinalovych, V. A.** (2005). Partiino-derzhavna polityka shchodo relihii ta relihiinykh instytutsii v Ukraini v 1940-1960-kh rokakh: politychnyi dyskurs [Party-state policy toward religion and religious institutions in Ukraine in the 1940s–1960s: Political discourse]. Kyiv: Svitohliad. 741 p. [in Ukrainian].
- DARO** – Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoї oblasti [State Archive of Rivne region]. [in Ukrainian].
- Lomachynska, I.** (2015). Monastyri Ukrainy [Monasteries of Ukraine]. Kyiv. 208 p. [in Ukrainian].
- Pashchenko, V. O.** (2005). Pravoslavna tserkva v totalitarnii derzhavi. Ukraina u 1940-vi – pochatok 1990-kh rokiv [The Orthodox Church in a totalitarian state. Ukraine in the 1940s – early 1990s]. Poltava. 630 p. [in Ukrainian].
- Rozhko, V.** (2009). Pravoslavni sviatyni istorychnoi Volyni [Orthodox shrines of historical Volyn]. Lutsk. 560 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 31.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.03.2026

Ця робота ліцензується відповідно
до ліцензії відкритого доступу
Creative Commons Attribution 4.0
International License